

Dr Anna Kuczyńska-Cesarz

Wojskowa Akademia Techniczna

SYSTEM REWIZJI FINANSOWEJ W POLSCE I JEGO POWIĄZANIE Z INŻYNIERIĄ RACHUNKOWOŚCI

FINANCIAL AUDIT SYSTEM IN POLAND AND ITS RELATIONSHIP WITH ACCOUNTING ENGINEERING

Streszczenie

W artykule przedstawiono rozważania dotyczące form kontroli finansowej w przedsiębiorstwie. Scharakteryzowano system rewizji finansowej w Polsce z uwzględnieniem barier utrudniających jego rozwój oraz wyzwań wpływających na ostateczny kształt tego systemu. Poruszono także problematykę związaną z inżynierią rachunkowości traktowaną jako narzędzie wykorzystywane w zarządzaniu pozwalające pomnażać zainwestowany kapitał. Wskazano rolę audytu finansowego w eliminowaniu potencjalnych złych praktyk inżynierii rachunkowości w tworzeniu systemu informacyjnego dla potrzeb procesu decyzyjnego.

Słowa kluczowe: rewizja finansowa, kontrola finansowa, audyt wewnętrzny, inżynieria rachunkowości, biegły rewident.

Summary

The paper presents considerations regarding forms of financial control in an enterprise. The financial audit system in Poland has been characterized, taking into account barriers hindering its development and challenges affecting the final shape of this system. Problems related to accounting engineering treated as a tool used in management to multiply invested capital were also discussed. The role of financial audit in eliminating potential bad accounting engineering practices in creating an information system for the needs of the decision-making process was indicated.

Keywords: auditing, financial control, internal audit, accounting engineering, auditor.

Wstęp

Produktem finalnym systemu rachunkowości jest sprawozdanie finansowe traktowane jako podstawowe źródło informacji o sytuacji majątkowo-finansowej podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Z uwagi na fakt, że informacje te stanowią podstawę podejmowania licznych decyzji, zarówno przez zarządzających jednostkami jak ich otoczenie zewnętrzne, użytkownicy sprawozdań finansowych pragną mieć pewność, że dane finansowe o przedsiębiorstwach w ich sprawozdaniach finansowych są rzetelne i wiarygodnie odzwierciedlają zaistniałe zdarzenia gospodarcze kształtujące ostatecznie poziom wyniku finansowego.

Jednym z gwarantów rzetelności i wiarygodności informacji tworzonych przez system rachunkowości jest szeroko rozumiana kontrola finansowa przeprowadzana powszechnie w różnych jednostkach funkcjonujących w gospodarce polskiej. Jej obszarami są zazwyczaj kontrola wewnętrzna, audyt wewnętrzny oraz audyt zewnętrzny. Każdy obszar kontroli ma do spełnienia określone zadania, każdy ma odmienne cele, ale łączy je dążenie do zapewnienia bezpieczeństwa prowadzonej działalności, której efekty publikowane są właśnie w sprawozdaniach finansowych. Polskie prawo bilansowe (ustawa o rachunkowości – UoR [19]) wskazuje wiodącą rolę w kontroli finansowej właśnie rewizji finansowej utożsamianej w praktyce gospodarczej z audytem finansowym zewnętrznym. Zatem organizacja, funkcjonowanie, bariery i możliwości rozwoju rynku audytu finansowego w danej gospodarce mają istotne znaczenie dla stworzenia podstaw bezpiecznego obrotu gospodarczego. Należy nadmienić, że w aktualnej rzeczywistości gospodarczej dość często spotkać się można z działaniami z zakresu inżynierii rachunkowości, które w istotny sposób mogą wpłynąć na treść informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych. Rolą rewizji finansowej jest przeciwdziałanie złym praktykom z tego obszaru utożsamianym z rachunkowością kreatywną, wskazywanie oszustw księgowych w celu uwiarygodnienia informacji ze sprawozdań finansowych.

Celem niniejszego artykułu jest potwierdzenie tezy, że na ostateczny kształt rewizji finansowej w Polsce wpływa wiele czynników uznawanych jako bariery hamujące jego rozwój lub szanse umożliwiające jego pozytywne zmiany. Ponadto sformułowano hipotezę badawczą o następującej treści: „Rewizja finansowa jest narzędziem do przeciwdziałania złym praktykom stosowania rozwiązań rachunkowości kreatywnej niezgodnych z prawem bilansowym, podważających rzetelność i wiarygodność informacji ze sprawozdań finansowych, a utożsamianych z rozwiązaniami inżynierii rachunkowości”.

Dla potwierdzenia tezy i hipotezy badawczej rozważania przeprowadzono w następujących blokach tematycznych:

- Kontrola finansowa w jednostkach prowadzących działalność gospodarczą.
- Rewizja finansowa – organizacja i funkcjonowanie w gospodarce polskiej.
- Inżynieria rachunkowości a system rewizji finansowej.
- Ocena systemu rewizji finansowej w Polsce z uwzględnieniem wniosków końcowych i podsumowaniem rozważań.

1. Kontrola finansowa w jednostkach prowadzących działalność gospodarczą

Według K. Winiarskiej „kontrola finansowa jest jednym ze środków działania zmierzającym do zgodności między stanem rzeczywistym (wykonaniem) a stanem obowiązującym (wyznaczeniem) w dziedzinie finansów i obejmuje operacje finansowe rozumiane dynamicznie jako przekazywanie (przenoszenie, przelewanie) pieniędzy, a także rozumiane statycznie jako zasoby przechowywanych pieniędzy oraz wpływy i wydatki i odpowiada-

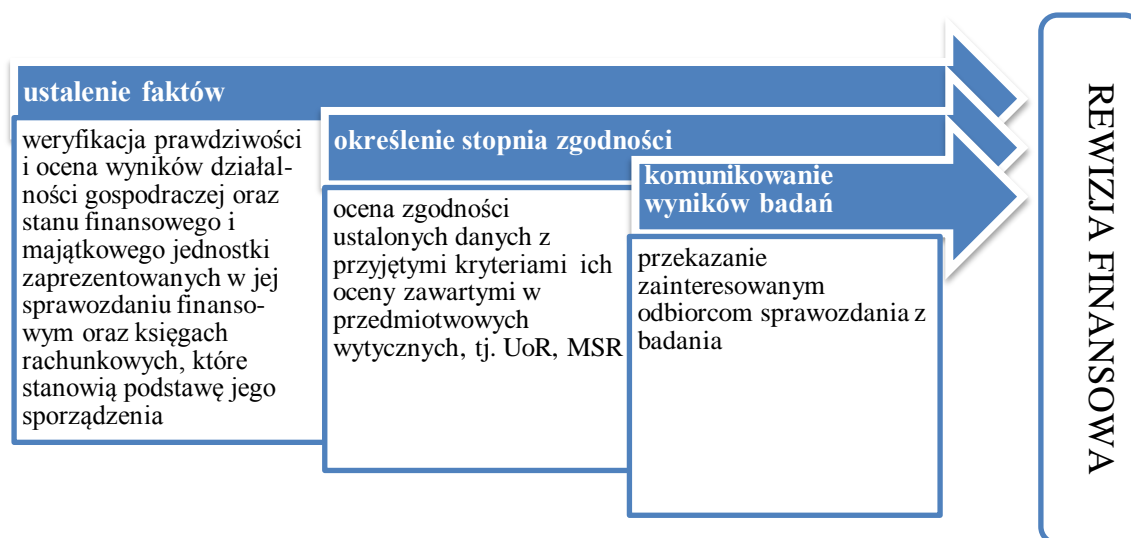
jące im operacje materialne (nabywanie, użytkowanie, zbywanie materiałów, narzędzi, maszyn, budowli itp.), a także wyniki tych operacji” [20].

Kontrola finansowa może być przeprowadzana w ramach kontroli wewnętrznej, audytu wewnętrznego oraz w ramach audytu zewnętrznego, czyli rewizji finansowej.

System kontroli wewnętrznej rozumiany jest jako ogół zasad, procedur, mechanizmów dających racjonalną pewność, że cele zostaną zrealizowane a zarząd jednostki upewnia się, że procesy przebiegają w sposób minimalizujący prawdopodobieństwo wystąpienia błędu, fałszerstwa czy nieproduktywnych działań [9]. Tak więc kontrola wewnętrzna jest bieżącą weryfikacją poprawności i skuteczności wszystkich działań w przedsiębiorstwie, pozwala na wczesne wykrywanie niezgodności i szybką interwencję w celu uniknięcia start finansowych, umożliwia efektywne wykorzystanie potencjału ekonomicznego, organizacyjnego i kadrowego, a głównym jej zadaniem jest ochrona majątku przedsiębiorstwa.

Audyt wewnętrzny natomiast traktowany jest jako instrument zarządzania zorientowany na cele jednostki organizacyjnej identyfikujący i oceniający ryzyko działalności, wykonywany w sposób niezależny i obiektywny, w celu tworzenia wartości dodanej i usprawnienia działalności [21]. Można powiedzieć, że audyt wewnętrzny jest instrumentem stosowanym przez zarządzających do monitorowania, analizy skuteczności stosowania i doskonalenia systemu kontroli wewnętrznej. Przeprowadzany przez niezależnego i obiektywnego audytora wewnętrznego postrzegany jest jako wspomaganie kierownictwa w dążeniu do realizacji celów, wskazywanie nieprawidłowości i barier w obszarach rozliczeń finansowych, w dokumentacji, w obszarach bezpośrednio lub pośrednio związanych z ryzykiem. Dzięki takim działaniom audytor wewnętrzny pomaga zarządzającym pomnażać zasoby przedsiębiorstwa i osiągać dodatnie wyniki finansowe poprzez sprawnie funkcjonujący proces podejmowania decyzji.

Rewizja finansowa jako kolejny obszar kontroli finansowej służy kontrolowaniu działalności gospodarczej pod względem jej rzetelności i zgodności z prawem oraz lokalizowaniu zaistniałych i możliwych nieprawidłowości w przedsiębiorstwie [6]. Określana jest jako audyt sprawozdań finansowych, którego celem jest ustalenie rzetelności i wiarygodności danych zawartych w sprawozdaniach finansowych oraz ocena systemu rachunkowości przedsiębiorstw. Rewizja finansowa stanowi pewien proces, który składa się z następujących etapów: analiza dokumentów rachunkowo – ewidencyjnych, ocena ich harmonijności oraz prezentacja wyników badań [1], co przedstawiono na rysunku 1.1.

Rys 1.1. Procesowe ujęcie rewizji finansowej
Źródło: na podstawie [1].

Z uwagi na ogromne zapotrzebowanie otoczenia zewnętrznego przedsiębiorstw na informacje wynikające ze zweryfikowanych sprawozdań finansowych w ramach audytu zewnętrznego ranga rewizji finansowej w aktualnej rzeczywistości gospodarczej stale wzrasta, a wynika to z rosnącej liczby użytkowników informacji finansowych. Użytkownikami tymi mogą być: kontrahenci, inwestorzy, kredytodawcy, regulatorzy (państwo postrzegane jako twórca prawa), inni interesariusze (np. pracownicy).

Jak widać przed różnymi obszarami kontroli finansowej stawiane są różne zadania i różne cele. Ich realizacja następuje z wykorzystaniem różnych narzędzi i mechanizmów, ale w efekcie wszystkie mają zapewnić przedsiębiorstwom funkcjonowanie w bezpiecznie określonej rzeczywistości gospodarczej.

2. Rewizja finansowa – organizacja i funkcjonowanie w gospodarce polskiej

Termin „audyt” jest stosowany zamiennie z terminami „rewizja sprawozdań finansowych” oraz „badanie sprawozdań finansowych” (drugi jest powszechnie stosowany w polskim prawodawstwie). Jedną z definicji audytu zewnętrznego proponuje R. Patterson. Jego zdaniem jest on częścią nadzoru zarządczego, na którą składa się weryfikacja skrupulatności, sumienności i spójności sprawozdania finansowego oraz jego poprawności ze standardami rachunkowości. Kontrola jest przeprowadzana przez niezależnego biegłego rewidenta [11].

Systemowe podejście do audytu sprawozdań finansowych przedstawia W. Gabrusewicz, twierdząc, że: „jest on usystematyzowanym i zorganizowanym, profesjonalnym badaniem (sprawdzeniem) przez niezależnych specjalistów zewnętrznych z dziedziny rachunkowości sprawozdań finansowych przedsiębiorstw oraz ksiąg rachunkowych, na których podstawie sprawozdania te zostały sporządzone, wraz z wydaniem opinii z przeprowadzonego badania” [2].

Rewizję sprawozdania finansowego można więc określić jako ogół działań, których głównym zadaniem jest wydanie niezależnej i obiektywnej opinii na temat rzetelności

sprawozdania finansowego oraz jego zgodności z prawnymi uwarunkowaniami. Oceny dokonuje osoba wykwalifikowana, posiadająca zarówno wiedzę specjalistyczną jak i wiedzę na temat branży firmy kontrolowanej – biegły rewident.

Celem audytu sprawozdania finansowego jest uwiarygodnienie prezentowanych w nim informacji oraz co za tym idzie zwiększenie poziomu zaufania użytkowników sprawozdania. Jest to możliwe dzięki wyrażeniu opinii przez biegłego rewidenta oraz opracowaniu sprawozdania z przeprowadzonego badania [11].

Artykuł 83 ustawy o biegłych rewidentach, firmach audytorskich i nadzorze publicznym (UoBR) [17] ściśle określa, jakie elementy składowe powinno zawierać sprawozdanie z badania, są to między innymi:

- „wskazanie, czy przedmiotem badania było roczne sprawozdanie finansowe badanej jednostki, czy też roczne skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej;
- wskazanie dnia bilansowego sprawozdania finansowego oraz okresów objętych sprawozdaniem finansowym podlegającym badaniu;
- wskazanie zasad rachunkowości i sprawozdawczości finansowej zastosowanych przy sporządzeniu sprawozdania finansowego podlegającego badaniu;
- opinię biegłego rewidenta o tym, czy sprawozdanie finansowe przedstawia rzetelny i jasny obraz sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego badanej jednostki zgodnie z mającymi zastosowanie przepisami dotyczącymi rachunkowości i sprawozdawczości finansowej, a także przyjętymi zasadami (polityką) rachunkowości;
- opinię biegłego rewidenta o tym, czy badane sprawozdanie finansowe jest zgodne co do formy i treści z przepisami prawa, statutem lub umową;
- oświadczenie o tym, czy w świetle wiedzy o jednostce i jej otoczeniu uzyskanej podczas badania stwierdzono istotne zniekształcenia w sprawozdaniu z działalności oraz wskazanie, na czym polega każde takie istotne zniekształcenie;
- objaśnienia, w których biegły rewident odnosi się do spraw, na które zwrócił uwagę podczas badania, które nie powodują wydania opinii z zastrzeżeniami;
- podpis biegłego rewidenta i datę sporządzenia sprawozdania z badania”.

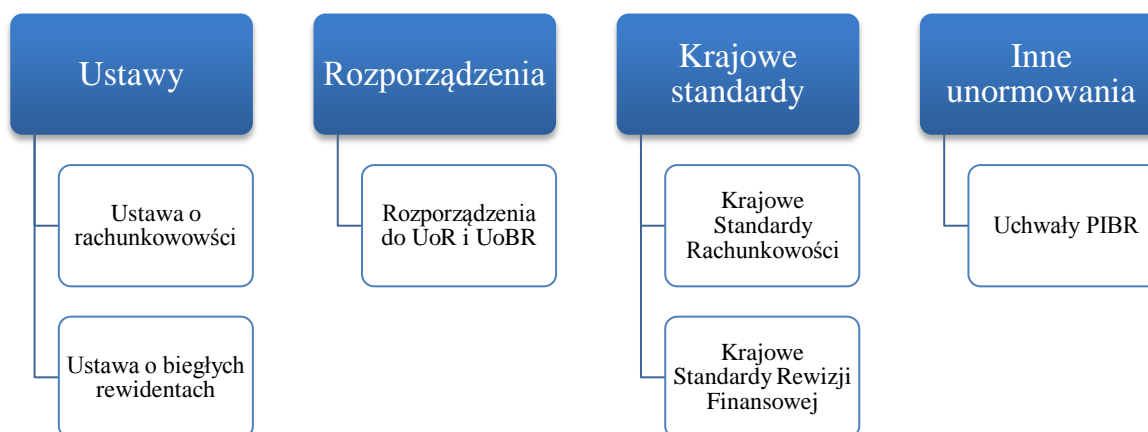
Rewizja finansowa podlega ścisłym unormowaniom prawnym w zakresie prawa międzynarodowego i krajowego (inne wspomniane obszary kontroli finansowej w stopniu ograniczonym lub w ogóle). Z regulacji międzynarodowych należy wymienić zwłaszcza Dyrektywy Unii Europejskiej oraz międzynarodowe standardy stworzone w procesie harmonizacji i standaryzacji systemów rachunkowości na świecie, a zwłaszcza Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) i Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF). Szczegółowe informacje dotyczące standaryzacji wymogów w zakresie audytu finansowego oraz międzynarodowych podmiotów i organizacji odpowiedzialnych za ostateczny kształt regulacji prawnych w obszarze rewizji finansowej zawarte są w artykule autorki *Rewizja finansowa a bezpieczeństwo obrotu gospodarczego* [6].

Należy wyraźnie zaznaczyć, że prawo międzynarodowe jest dostosowywane do ciągle zmieniającego się otoczenia przedsiębiorstw działających w różnych systemach gospodarczych krajów Unii Europejskiej, w tym Polski. Ważne, że państwa członkowskie miały i mają możliwość wyboru w jaki sposób dostosują krajowe uregulowania w obszarze audytu zewnętrznego do wymogów dyrektyw.

W Polsce badanie sprawozdań finansowych również jest ściśle unormowane przepisami prawa. Zasadniczymi regulacjami krajowymi są ustawy. Uzupełnieniem ustaw są rozporządzenia, a także różnego rodzaju standardy. Standardy uszczegóławiają niektóre zagadnienia zawarte w ustawie oraz określają sposób postępowania w sprawach w niej nieuregulowanych. Pozostałe unormowania, a zwłaszcza uchwały Polskiej Izby Biegłych

Rewidentów (PIBR) są opracowywane w celu wsparcia audytorów w wykonywanej przez nich pracy.

Krajowe regulacje w zakresie rewizji finansowej przedstawiono na rysunku 2.1.

Rys. 2.1. Regulacje krajowe a rewizja finansowa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań literaturowych.

Polskie prawo bilansowe zagadnienia rewizji finansowej normuje w rozdziale „Badanie, składanie do właściwego rejestru sądowego, udostępnianie i ogłaszanie sprawozdań finansowych”. W rozdziale tym wskazano podmioty zobowiązane w gospodarce polskiej do przeprowadzania rewizji finansowej oraz określono obowiązki kierownika jednostki dotyczące przebiegu audytu w kontrolowanej jednostce. Ustawa o rachunkowości nie zawiera szczegółowych regulacji dotyczących organizacji i funkcjonowania rewizji finansowej w gospodarce polskiej. Szczegółowe regulacje w zakresie prowadzenia systemów rachunkowości w różnych jednostkach w gospodarce polskiej zawarto w aktach wykonawczych do ustawy, czyli rozporządzeniach (np. Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 13.09.2017 r. w sprawie rachunkowości oraz planów kont dla budżetu państwa, budżetów jednostek samorządu terytorialnego, jednostek budżetowych, samorządowych zakładów budżetowych, państwowych funduszy celowych oraz państwowych jednostek budżetowych mających siedzibę poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej [15]).

Funkcjonowanie rewizji finansowej w Polsce uregulowane jest głównie w ustawie z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym [19] uwzględniającej aktualne regulacje prawa międzynarodowego w tym zakresie. Ustawa ma na celu wzmocnienie niezależności i obiektywizmu biegłych rewidentów oraz poprawę jakości świadczonych przez nich usług normując problematykę w zakresie:

- uzyskiwania uprawnień do wykonywania zawodu biegłego rewidenta i wykonywania tego zawodu,
- organizacji samorządu zawodowego biegłych rewidentów,
- działalności firm audytorskich, w tym ich organizacji, oraz odpowiedzialności za naruszenie przepisów prawa,

- sprawowania nadzoru publicznego nad biegłymi rewidentami i firmami audytorskimi, samorządem zawodowym biegłych rewidentów oraz jednostkami zainteresowania publicznego oraz wykonywania czynności rewizji finansowej, w tym w jednostkach zainteresowania publicznego [4].

Wspomniana wyżej ustawa jest uzupełniona rozporządzeniami, które regulują przykładowo wymogi dotyczące obligatoryjnego doskonalenia się audytorów, (np. Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 19.12.2017 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego na biegłych rewidentów [14]).

W przypadkach nieuregulowanych w UoR i UoBR jednostkom gospodarczym zaleca się wykorzystanie Krajowych Standardów Rachunkowości (KSR) oraz Krajowych Standardów Rewizji Finansowej (KSRF).

KSR są opracowywane i wydawane przez Komitet Standardów Rachunkowości funkcjonujący w strukturach Ministerstwa Finansów. Zawierają one „zalecenia i sugestie co do rozwiązań w kwestii ewidencji, wyceny i prezentacji składników majątkowych i kapitałów przedsiębiorstwa oraz czynników wpływających na osiągnięty przez nie wynik finansowy” [3]. Przykładami KSR mogą być: KSR Nr 11 „Środki trwałe” czy KSR Nr 13 „Koszt wytworzenia jako podstawa wyceny produktów”.

Należy także wspomnieć o Międzynarodowych Standardach Rewizji Finansowej (MSRF) i Krajowych Standardach Rewizji Finansowej (KSRF), które w sposób bardzo szczegółowy normują przebieg audytu finansowego (np. KSRF Nr 300 - „Planowanie badania sprawozdania finansowego”).

Kolejnymi unormowaniami, które wpływają na lepszą jakość sprawozdań finansowych są uchwały Polskiej Izby Biegłych Rewidentów. Zawierają one ogólne standardy wykonywania zawodu audytora, zasady przeprowadzania badania oraz określają etykę zawodową biegłego rewidenta.

Wszystkie przytoczone wcześniej regulacje, zarówno międzynarodowe jak i krajowe, tworzą spójny system rewizji finansowej w Polsce. UoR określa odpowiednią hierarchię stosowania przepisów dotyczących rachunkowości jak i rewizji finansowej wskazując pierwszeństwo ustawom krajowym i rozporządzeniom wykonawczym do ustaw, dalej KSR, KSRF i w ostatniej kolejności MSR i MSSF.

Podsumowując można powiedzieć, że stosowanie jednakowych zasad i reguł w obszarze audytu zewnętrznego służy pozyskiwaniu wiarygodnych informacji ze sprawozdań finansowych, natomiast dzięki ciągłemu uaktualnianiu przepisów międzynarodowych oraz krajowego prawa bilansowego możliwe jest zapewnienie bezpieczeństwa obrotu gospodarczego [6].

Obecnie w gospodarce polskiej istnieje wiele organizacji, które wspomagają funkcjonowanie audytu zewnętrznego. Należą do nich między innymi: Polska Izba Biegłych Rewidentów (PIBR) - samorząd zawodowy skupiających wszystkich biegłych rewidentów w Polsce, Komisja Nadzoru Audytowego (KNA) - sprawuje niezależny nadzór nad samorządem biegłych rewidentów, wykonywaniem zawodu audytora oraz działalnością jednostek uprawnionych do badań sprawozdań finansowych, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, które dąży do rozwoju rachunkowości i rewizji finansowej, tak aby były zorientowane na nieustanne zmiany i odpowiadały wymogom międzynarodowych standardów, organizacje międzynarodowe - Europejska Federacja Księgowych i Audytorów Małych i Średnich Przedsiębiorstw (EFAA), Międzynarodowa Federacja Księgowych (IFAC) oraz Fundacja Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (IFRS Foundation).

Niemalą wpływ na funkcjonowanie audytu zewnętrznego mają także wydawnictwa opracowujące pozycje o tematyce rachunkowości oraz sprawozdawczości finansowej, takie jak Gofin, Infor czy Wolters Kluwer. Dostarczają one rzetelnych i bieżących

informacji osobom zainteresowanym oraz poprzez liczne komentarze do skomplikowanych terminów oraz przepisów prawych ułatwiają zrozumienie tematyki sprawozdawczości finansowej.

Mając na uwadze wzmocnienie nadzoru publicznego nad działalnością biegłych rewidentów i firm audytorskich w Polsce w 2020 r. przewidziano utworzenie Polskiej Agencji Nadzoru Audytowego, jako nowej instytucji wchodzącej w skład sektora finansów publicznych, co znajdzie swoje odzwierciedlenie w kolejnej aktualizacji UoR i UoBR.

3. Inżynieria rachunkowości a system rewizji finansowej

Inżynieria rachunkowości definiowana jest jako zgodny z obowiązującym prawem bilansowym zespół działań księgowych, których najistotniejszym celem jest umożliwienie zarządom przedsiębiorstw realizacji zadań postawionych przez właścicieli kapitału. To typ zarządzania zasobami przedsiębiorstwa, w którym podstawowym celem jest wykazanie zgodności efektu działań gospodarczych z wyartykułowanymi zamierzeniami [8].

Inżynieria rachunkowości często utożsamiana jest z rachunkowością kreatywną postrzeganą jako obszar działań mających na celu „upiększanie sprawozdań finansowych”, czyli stosowanie rozwiązań sprzecznych z regulacjami polskiego prawa bilansowego. W wyniku takich zabiegów informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym nie są rzetelne i wiarygodne i nie potwierdzają faktycznie zaistniałych w ciągu roku obrotowego zdarzeń gospodarczych kształtujących ostatecznie sytuację ekonomiczno-finansową przedsiębiorstwa. Manipulowanie wynikiem finansowym ma miejsce w tzw. oszustwach księgowych. Wybrane oszustwa księgowe wpływające na zafałszowanie sprawozdań finansowych ujęto w tabeli 1.

Należy wyraźnie podkreślić, że rozwiązania proponowane przez inżynierię rachunkowości są zawsze zgodne z UoR, w przeciwieństwie do rozwiązań rachunkowości kreatywnej. Szczegółowe informacje z zakresu rachunkowości kreatywnej i skutków jej stosowania w praktyce życia gospodarczego zawarte są w artykule autorki *Rachunkowość kreatywna a bezpieczeństwo informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym* [5].

Tabela 1. Wybrane oszustwa księgowe powodujące zafałszowania sprawozdań finansowych

WYBRANE OSZUSTWA KSIĘGOWE			
Obszar kosztów i przychodów	Gospodarowanie majątkiem	Kształtowanie poziomu zadłużenia	Inne obszary
<ul style="list-style-type: none"> • niewłaściwe aktywowanie kosztów, • manipulacja odpisami amortyzacyjnymi, • manipulowanie przychodami, • nieuzasadnione tworzenie i rozwiązywanie rezerw i odpisów aktualizujących, • błędne szacowanie przychodów i usług długoterminowych, • wadliwa polityka w zakresie cen transferowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • zawyżanie wyce-ny, • brak lub niedoszacowanie odpisów aktualizujących należności, zapasy, aktywa finansowe, • wadliwa wycena należności i zapasów, • tendencyjna wycena udziałów i akcji własnych, • zawyżanie sumy bilansowej w wyniku wzajemnych transakcji odsprzedaży aktywów między jednostkami powiązanymi. 	<ul style="list-style-type: none"> • błędna klasyfikacja rozrachunków, • celowe umarzanie zobowiązań, • zbyt wczesne wyksięgowywanie zobowiązań warunkowych, • brak doszacowania odsetek od należnych lub zaległych zobowiązań, • brak lub niedoszacowanie rezerw, • nieuzasadnione rozwiązywanie rezerw, manipulowanie terminem płatności. 	<ul style="list-style-type: none"> • nieujawnianie lub podanie niepełnych informacji o: <ul style="list-style-type: none"> - zagrożeniu kontynuacji działania, - zobowiązaniach warunkowych, - udzielonych gwarancjach i poręczeniach, - zmianach w polityce rachunkowości, • niewłaściwe ujęcie i prezentacja leasingu.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań literaturowych [5].

Z definicji inżynierii rachunkowości wynika wprost, że traktowana jest jako narzędzie wspomagające zarządzanie, pozwalające kierownictwu jednostki pomnożyć zainwestowany w firmie kapitał. Mając na uwadze powyższe wszelkie działania w obrębie prawa bilansowego w ramach inżynierii rachunkowości pozwalają na wariantowość kształtowania przychodów i kosztów, co ma bezpośredni wpływ na poziom wyniku finansowego w danym roku obrotowym. Świadomi zarządzający wiedzą doskonale, że przyjęty wariant pozwalający osiągnąć wyższy wynik finansowy w konkretnym roku dzięki odpowiednim przesunięciom kosztów skutkuje niższym wynikiem w kolejnym roku, w którym przesunięte koszty podlegać muszą całkowitemu rozliczeniu.

Mówiąc o inżynierii rachunkowości warto przytoczyć z literatury przedmiotu definicje pozwalające w inny niż tradycyjny sposób podejść do danych ewidencyjnych wykorzystywanych w procesach decyzyjnych, a mianowicie rachunkowości wariantowej i impression management.

Rachunkowość wariantowa określa zestaw wariantowych (alternatywnych i opcyjnych) rozwiązań w polskim prawie bilansowym. Charakteryzują się one różnym cząstkowym księgowym wynikiem identycznych działań gospodarczych. Impression management natomiast jest takim księgowym opisem działań przedsiębiorstwa (sprawozdawczości finansowej), którego celem nie jest obiektywna prezentacja danych finansowych, lecz wpływ na odbiorcę sprawozdań. Zarządzanie prezentacją danych finansowych służyć ma skłonieniu interesariuszy przedsiębiorstwa do podjęcia przez nich

korzystnych dla tegoż przedsiębiorstwa działań lub zaniechania działań potencjalnie przynoszących przedsiębiorstwu szkodę [8].

Można więc powiedzieć, że inżynieria rachunkowości jest elementem rachunkowości wariantowej i metody impression management. Inżynieria rachunkowości ma ściśle powiązanie z zarządzaniem podmiotami gospodarczymi, zwłaszcza w takich obszarach jak zarządzanie wysokością zobowiązań podatkowych, poziomem wyniku finansowego czy płynnością finansową. Stosowanie w praktyce rozwiązań inżynierii rachunkowości zgodnych z prawem związanych z przyspieszeniem momentu wykazywania zysków i strat poprzez sterowanie momentem uznawania wydatku za koszty ma zasadniczy wpływ na poziom zysku, dywidendy, na wartość firmy, wysokość podatku dochodowego. Wykorzystując metodę impression management przy tworzeniu sprawozdania finansowego zarządzający mają na celu określone sterowanie zachowaniami użytkowników informacji sprawozdawczych przyjmując założenie racjonalności ich zachowań. Należy jednak wyraźnie podkreślić, że inżynieria rachunkowości dostosowuje istniejące struktury wykorzystując wariantowość dozwoloną prawnie w celu zmaksymalizowania efektu. Natomiast rachunkowość kreatywna tworzy nowe struktury niekoniecznie zgodne z obowiązującymi regulacjami prawnymi.

Mając na uwadze powyższe przed audytem finansowym stoją nowe wyzwania. Zadaniem biegłego rewidenta jest między innymi poświadczanie braku zagrożenia kontynuacji działalności w kontrolowanej jednostce. Zatem biegły rewident musi znać zasady i narzędzia inżynierii rachunkowości, które obowiązkowo podlegać powinny opisowi w indywidualnych politykach rachunkowości podmiotów gospodarczych. Kolejny problem związany z rewizją finansową wiąże się z oceną jakości sprawozdania finansowego w jednostkach stosujących inżynierię rachunkowości. Aby sprostać temu wyzwaniu przedsiębiorcom i biegłym rewidentom nie powinien być obcy wskaźnik potencjalnej inżynierii rachunkowości jako miernik wielkości odroczonej lub przesuwanych na przyszłe okresy kosztów, względnie przychodów bilansowych. Wskaźnik ten powinien być częścią bilansu przedsiębiorstwa [8].

Przed rewizją finansową stoją więc ogromne wyzwania, których głównym założeniem jest wykrywanie oszust księgowych błędnie utożsamianych z praktykami inżynierii rachunkowości i akceptowanie takich jej rozwiązań, które pozwalają zgodnie z UoR realizować cele nakierowane na pomnażanie zainwestowanego w przedsiębiorstwo kapitału.

4. Ocena systemu rewizji finansowej w Polsce

Ocenę funkcjonowania rewizji finansowej w polskiej gospodarce można przeprowadzić wykorzystując różne kryteria. W niniejszym opracowaniu przeprowadzono taką ocenę z uwzględnieniem: podmiotów wykonujących usługi rewizji, wymogów stawianych biegłym rewidentom, możliwości publikowania informacji z zakresu audytu, znaczenia nowelizacji prawa w zmianie kształtu audytu, barier i możliwości rozwoju audytu w Polsce.

Upoważnionym podmiotem do rewizji sprawozdań finansowych może być jedynie podmiot, w którym czynności kontrolne przeprowadzają biegli rewidenty oraz wpisany jest na listę jednostek uprawnionych do badania sprawozdań finansowych, prowadzoną przez Polską Izbę Biegłych Rewidentów [7].

Wymogi stawiane audytorom zawarte są w UoBR. Ze względu na pełnioną funkcję audytor musi posiadać odpowiednie kompetencje i wiele umiejętności oraz zdać egzamin na biegłego rewidenta.

Obecnie (na dzień 19.12.2019) w spisie jednostek upoważnionych do badania sprawozdań finansowych figuruje 7089 podmiotów, w tym 5629 indywidualnych biegłych rewidentów oraz 1460 firm audytorskich [13]. Polska Izba Biegłych Rewidentów udostępnia na swojej stronie aktualną listę uprawnionych jednostek oraz daje możliwość wyszukania biegłego rewidenta lub firmy audytorskiej po nazwie lub mieście, w jakim prowadzi swoją działalność.

Zawód audytora wymaga ciągłego dokształcania się zarówno w sferze praktycznej, jak i teoretycznej. Biegły rewident powinien orientować się w najnowszych trendach występujących na rynku, udoskonalonych metodach badań czy też znowelizowanych przepisach prawa.

Ważniejsze organizacje, które dostarczają informacji w zakresie działalności biegłych rewidentów zostały zaprezentowane w tabeli 2.

Tabela 2. Organizacje dostarczające informacji w zakresie działalności biegłych rewidentów

Organizacja	Zadania
Międzynarodowa Federacja Księgowych International Federation of Accountants (IFAC)	Opracowuje publikacje dotyczące m.in. etyki zawodowej biegłego rewidenta, wskazówek przeprowadzania audytu w przedsiębiorstwach o różnych wielkościach, czy stosowania MSRF
Bank Światowy	Opracowuje raporty; np. raport. pt. „Rynek audytu w Polsce: Kluczowe dane statystyczne i postrzeganie rynku”
Accountancy Europe	Publikuje opracowania z zakresu sprawozdawczości finansowej
Polska Izba Biegłych Rewidentów	Wydaje coroczne informatory szkoleniowe, przewodniki zawodowe np., „Jak i dlaczego warto zostać biegłym”, wytyczne w zakresie rewizji, raporty o funkcjonowaniu samorządów biegłych rewidentów
Komisja Nadzoru Audytowego (KNA)	Publikuje coroczne sprawozdania oceniające efektywność działania organów PIBR oraz komunikaty dotyczące działalności firm audytorskich
Instytut Auditorów Wewnętrznych IIA Polska	Zajmuje się kompleksowo tematyką audytu wewnętrznego, podnoszeniem rangi fachowej auditorów oraz integracją branży audytorskiej
Ministerstwo Finansów, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce oraz oficyny wydawnicze	Wydają różne publikacje z dyscypliny ekonomii i finansów, zarządzania oraz liczne czasopisma branżowe.

Źródło: opracowanie własne w oparciu o dane z Internetu.

W ocenie systemu audytu w Polsce niebywale znaczenie ma raport Banku Światowego z 2016 r [12] oraz wyniki badań Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów z 2015 r. [16]. Z powyższych raportów wynika, że w Polsce:

- w świadczeniu usług z zakresu audytu dominują firmy z wielkiej czwórki (Deloitte, PwC, EY i KPMG),
- obok wielkiej czwórki odnotowano 16 innych mniejszych przedsiębiorstw, które należą do 20 czołowych firm audytorskich w Polsce (np. BDO, Grupa ISP Modzelewski i Wspólnicy, Pol-Tax, Grupa Gomułka-Audyt, MW Rafian, Grant Thornton Frąckowiak),
- dokumentacja rewizyjna prowadzona była u wszystkich auditorów zgodnie z obowiązującymi wymogami prawa z uwzględnieniem informacji o rzetelności badanego sprawozdania, poprawności prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz zgodności co do formy i treści z obowiązującymi przepisami i statutem badanej jednostki,
- wyboru podmiotu przeprowadzającego audyt dokonywano najczęściej na podstawie zapytania ofertowego, rzadziej w oparciu o przetarg,

- głównymi czynnikami mającymi wpływ na wybór audytora były: doświadczenie, pozycja na rynku, wartość sumy gwarancyjnej ubezpieczenia OC,
- przychody z podstawowych czynności rewizji finansowej stanowiły w badanym okresie zaledwie 50-75% całkowitych przychodów firm audytorskich,
- kompetencje finansowe członków Rad Nadzorczych i Komitetów Audytowych są w ocenie raportu niskie,
- audyt w wykonaniu kompetentnych i doświadczonych biegłych rewidentów jest podstawową drogą do podniesienia jakości usług rewizji finansowej,
- badanie sprawozdań finansowych w praktyce życia gospodarczego postrzegane jest głównie jako obowiązek ustawowy.

Dość istotnym problemem w dokonaniu oceny systemu audytu w Polsce jest zmienność lub aktualizacja obowiązujących regulacji prawnych. Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat procedury audytu, zarówno wewnętrznego jak i zewnętrznego, musiały zostać dostosowane do wymogów wynikających z procesów harmonizacji i standaryzacji systemów rachunkowości na całym świecie.

W latach 1994 - 2019 zmianom uległo wiele obszarów funkcjonowania rewizji finansowej. Przykładowo tekst jednolity UoR zmieniano 7 razy, UoBR 2 razy, ustawy o finansach publicznych 4 razy, a pojedynczych aktualizacji było bardzo dużo.

Nowelizacje aktów prawnych nakładają na ich odbiorców konieczność stałej weryfikacji zmian i wprowadzanie ich do życia codziennego jako obligatoryjnie obowiązujących, co związane jest z dodatkowymi działaniami i obowiązkami.

Ocenę systemu audytu w Polsce można przedstawić wskazując na bariery hamujące jego właściwy rozwój jak i wyzwania, które ma do spełnienia w przyszłości. Do barier ograniczających funkcjonowanie audytu w Polsce zaliczyć można:

- niedocenywanie znaczenia roli rewizji finansowej przez zarządzających i pracowników przedsiębiorstwa,
- koncentrowanie się na przyszłych zadaniach i niedostrzeganie bieżących zagrożeń wpływających na kontynuację działalności jednostki,
- stosowanie wadliwych procedur zarządzania utrudniających przeprowadzenie rewizji finansowej,
- opór i niechęć zarządzających do wprowadzania zmian,
- wpływ czynnika ekonomicznego (koszty audytu) na wybór audytora.

Wyzwania stojące przed rewizją finansową oraz ich wpływ na rozwój audytu w Polsce zestawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Wyzwania stojące przed audytem zewnętrznym

Lp.	Wyzwania	Wpływ na rozwój
1.	Zwiększenie świadomości społecznej o roli i potrzebie przeprowadzania rewizji sprawozdania finansowego	Zrozumienie tej kwestii skutkowałoby wzrostem liczby przedsiębiorstw korzystających z usług biegłych rewidentów. Miałyby to przełożenie na rzetelność i wiarygodność informacji finansowych w całej gospodarce i zapewnienie bezpieczeństwa obrotu gospodarczego
2.	Poprawa jakości kształcenia w zakresie rewizji finansowej prowadzonego w różnych formach organizacyjnych	Wzrost kompetencji zawodowych przyszłych audytorów, podniesienie rangi i prestiżu zawodu biegłego rewidenta

3.	Wprowadzenie innowacji technologicznych (oprogramowania)	Usprawnienie i ujednoczenie procesu badania sprawozdań finansowych i sposobów prezentacji wyników
4.	Wszechstronna ocena działalności organizacji	Tworzenie powszechnie stosowanych modeli pozwalających globalnie ocenić sytuację ekonomiczno-finansową przedsiębiorstwa
5.	Powiązanie regulacji prawnych z różnych dziedzin w gospodarce polskiej	Zrozumiałość, czytelność i jasność interpretacji aktów prawnych z różnych dyscyplin prawa
6.	Rozszerzenie publikatorów z zakresu rewizji finansowej oraz upowszechnianie wyników badań w zakresie rewizji finansowej	Upowszechnienie wiedzy z zakresu szczegółowych analiz sytuacji majątkowo-finansowej funkcjonujących jednostek w gospodarce polskiej dla realizacji różnych celów (zwłaszcza decyzyjnych).
7.	Przeciwdziałanie praktykom stosowania rozwiązań inżynierii rachunkowości niezgodnych z prawem bilansowym	Upowszechnianie wiedzy z zakresu złych praktyk inżynierii rachunkowości
8.	Stworzenie narzędzi inżynierii rachunkowości ograniczających negatywne skutki wariantowych rozwiązań	Zobligowanie do zamieszczania opisu stosowanych rozwiązań z zakresu inżynierii rachunkowości w polityce rachunkowości podmiotów gospodarczych, co będzie skutkowało ich uwzględnieniem w stosowanych procedurach rewizji finansowej i w ostatecznej ocenie przedsiębiorstwa poddanego rewizji finansowej
9.	Aktualizacja zapisów w UoR oraz w UoBR wprowadzających wskaźnik potencjalnej inżynierii rachunkowości	Wykorzystanie zapisów ustawowych dla tworzenia procedur rewizji finansowej

Źródło: Opracowanie własne na podstawie literatury przedmiotu.

Wyzwań i barier związanych z systemem audytu jest wiele. W ich realizację powinno się włączyć szereg podmiotów, a mianowicie: państwo uruchamiając właściwe procedury ustawodawcze i wykonawcze oraz wszelkie organizacje wspomagające ten proces, przedsiębiorcy wdrażając jasne i czytelne prawo w praktyczne działanie, pracownicy, u których świadomość potrzeby przeprowadzania kontroli finansowej w ich firmie jest wysoka i zrozumiała, użytkownicy informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych z otoczenia zewnętrznego przedsiębiorstw wykorzystujący te informacje w szeroko rozumianym procesie decyzyjnym.

Zakończenie

Na podstawie treści zawartych w niniejszym opracowaniu można sformułować następujące wnioski końcowe:

1. Przygotowaniem przedsiębiorstwa do audytu zewnętrznego jest wdrożony i efektywnie funkcjonujący system kontroli wewnętrznej oraz audyt wewnętrzny.

2. Kontrola wewnętrzna, audyt wewnętrzny i audyt zewnętrzny mają do spełnienia inne zadania, ale wzajemnie się uzupełniają i trudno w aktualnej rzeczywistości gospodarczej wyobrazić sobie funkcjonowanie przedsiębiorstwa bez tych form kontroli.
3. Badanie sprawozdań finansowych w ramach audytu zewnętrznego uwiarygodnia rzetelność i wiarygodność informacji zawartych w sprawozdaniach, które są wykorzystywane przez zarządzających i otoczenie zewnętrzne w procesie decyzyjnym.
4. Przebieg rewizji finansowej jest szczegółowo unormowany przez prawo międzynarodowe i krajowe, co jest konsekwencją procesów harmonizacji i standaryzacji systemów rachunkowości na całym świecie.
5. Przed systemem rewizji finansowej w Polsce stoi szereg wyzwań, które mają wpływ na jego ostateczny kształt dostosowany do potrzeb aktualnej rzeczywistości gospodarczej, jak również szereg barier osadzonych zarówno po stronie ustawodawczej, jak i wykonawców obowiązującego prawa - praktyków życia gospodarczego.
6. Rewizję finansową można uznać za narzędzie pozwalające przeciwdziałać złym praktykom utożsamianym z inżynierią rachunkowości, które mogą być przyczyną „upiększania sprawozdań finansowych”, czyli łamania prawa bilansowego i zniekształcania informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym. .
7. Rozwiązania z zakresu inżynierii rachunkowości powinny na trwałe znaleźć się w zapisach UoR i w UoBR, co wpłynie na procedury stosowane w rewizji finansowej i jakość świadczonych usług w tym zakresie.

Literatura

- [1] Ciechan-Kujawa M., *Wielowymiarowy audyt biznesowy. Wartość dodana dla organizacji i interesariuszy*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2014, s. 109.
- [2] Gabrusewicz W (red. nauk.), *Audyt Sprawozdań Finansowych*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2010, s. 15.
- [3] Kamiński R., *Sprawozdawczość finansowa przedsiębiorstwa w regulacjach polskich i międzynarodowych*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2015.
- [4] Kogut J., *Nowa ustawa o biegłych rewidentach i firmach audytorskich - wzmocnienie czy osłabienie rynku audytorskiego?*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2018.
- [5] Kuczyńska-Cesarz A., *Rachunkowość kreatywna a bezpieczeństwo informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym*, Nowoczesne Systemy Zarządzania, t. 13 (2018) nr.1, Warszawa 2018.
- [6] Kuczyńska-Cesarz A., *Rewizja finansowa a bezpieczeństwo obrotu gospodarczego*, (w:) Praktyczne uwarunkowania bezpieczeństwa europejskiego, red. nauk. Jagusiak B., Karski K., WAT, Warszawa 2017.
- [7] Marzec J., Śliwa J., *Audyt finansowy w jednostkach gospodarczych*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2012.
- [8] Michalczyk L., *Rola inżynierii rachunkowości w kształtowaniu wyników finansowych przedsiębiorstwa*, Wolters Kluwer Polska, 2013, <https://static.profinfo.pl/file/core_products/2017/4/19/9504779f3330a3696416e3ee1e034b1e/pdf40280886_4.pdf?view&_ga=2.41209826.1962694162.1576767167-1589526560.1576767167> [dostęp 19.12.2019].

- [9] Nitkowski K., *Kontrola Wewnętrzna instytucjonalna w systemie kontroli w przedsiębiorstwie*, PWN, Warszawa 2013, s. 20.
- [10] Nowak E., *Analiza Sprawozdań Finansowych* (wydanie IV zmienione), PWE, Warszawa 2017.
- [11] Patterson R., *Kompendium terminów z zakresu rachunkowości w języku polskim i angielskim*, Polska Akademia Rachunkowości, Warszawa 2008, s. 38.
- [12] Polska Izba Biegłych Rewidentów, 2016, *Rynek audytowy w Polsce. Kluczowe dane statystyczne i postrzeganie rynku*, Raport Centre for Financial Reporting Reform (CFRR) Governance Global Practice, The World Bank, <[https://www.pibr.org.pl/static/items/publishing/Raport_BS-zmieniony\(24.04.2018\).pdf](https://www.pibr.org.pl/static/items/publishing/Raport_BS-zmieniony(24.04.2018).pdf)>, [dostęp 19.12.2019].
- [13] Polska Izba Biegłych Rewidentów, 2019 < https://www.pibr.org.pl/pl/serch/auditor?biegli=0&biegli=1&firmy=0&name=&post_code=&city=>, [dostęp 19.12.2019].
- [14] Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 19.12.2017 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego na biegłych rewidentów (Dz. U. z 2017 r. poz. 2396).
- [15] Rozporządzenie Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 13.09.2017 r. w sprawie rachunkowości oraz planów kont dla budżetu państwa, budżetów jednostek samorządu terytorialnego, jednostek budżetowych, samorządowych zakładów budżetowych, państwowych funduszy celowych oraz państwowych jednostek budżetowych mających siedzibę poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 2019 r. poz. 589.
- [16] Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, *Wyniki badania krajowego rynku usług audytu finansowego, doradztwa i usług konsultingowych* Warszawa 2015, <https://www.uokik.gov.pl/koncentracje.php?news_id=11590, plik > [dostęp 19.12.2019].
- [17] Ustawa z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym, Dz. U. z 2019 r. poz. 1571.
- [18] Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2019 r. poz. 869).
- [19] Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2019 r. poz. 351).
- [20] Winiarska K., *Audyt Finansowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2009, s. 18.
- [21] Winiarska K., *Audyt wewnętrzny Teoria i zastosowanie*, Difin, Warszawa 2017, s. 27.